

آیا شما هم می خواهید از لذت تدریس برخوردار شوید؟

ترجمه: مرجان مرندي

همه ما تا کنون با موجی از کتاب های شادی آفرین و لذت بخش مواجه شده ایم: چگونه از آشپزی لذت ببریم؟ چگونه از دوچرخه سواری لذت ببریم؟ یا «چگونه از خرید کردن لذت ببریم؟» ورزیده ترین معلمان نیز کتابی با عنوان «چگونه از تدریس لذت ببریم؟» را می پسندند. آیا شما هم دوران سقوط و افول را داشته اید؟ البته! هر حرفه ای هم که داشته باشید نمیتوانید از آن بگریزید. اما احتمالاً به یکی از این دلایل جذب حرفه معلمی شده اید: شما از کار کردن با جوانان لذت می برید، درس خاصی را دوست دارید و از بودن در محیطی که افراد مایل به یادگیری هستند، لذت می برید. قبل از بررسی روش های خاص روانشناسی ترتیبی که به شما در چگونگی تدریس و یادگیری دانش آموزان کمک می کند، اجازه دهید ابتدا معنای تدریس را

درک کنیم.

تدریس چیست؟

منظور از تدریس چیست؟ معانی متفاوتی برای تدریس وجود دارد. اما ظاهراً در همه آنان، چندین صفت مشترک و حساس گنجانده شده است. مثلاً به گفته آندرسن و برنز (۱۹۸۹)، می توان تدریس را به عنوان یک فرآیند در نظر گرفت، زیرا مستلزم ایفای نقش و حرکت است.

تدریس را می توان یک فعالیت میان فردی نیز دانست، زیرا معلم با دانش آموزان نوعی تعامل انجام می دهد. در نهایت، تدریس رفتاری هدفمند است. بدین ترتیب می بینید که شما همواره از تدریس هدف یا اهدافی در سر دارید. با در نظر گرفتن این ویژگی ها، اندرسن و برنز تعریفی سودمند از تدریس ارائه کردند: «تدریس یک فعالیت تعاملی و میان فردی است

که نوعی ارتباط شفاهی را نیز در برمی گیرد و هدف از آن، کمک به یادگیری دانش آموزان و یا تغییر در رفتار آنان است.» کسب مهارت های تدریس فرآیند پیچیده ای است، اما می توان بر آن تسلط یافت. امروزه، به تدریج اختیار و قدرت بیشتری به مدارس و معلمان واگذار میشود و این تغییری است که با در نظر گرفتن دستیابی به آموزش کیفی، از اهمیت خاصی برخوردار است. به گفته مورفی (۱۹۹۳)، معلمی حرفه ای است که مستلزم قضاوت و داوری است و معلمان با برخورداری از قدرت و اختیار نسبی، از فرصت بیشتری برای قضاوت و بر عهده گرفتن نتایج حاصله بهره مند می شوند.

در بحث پیرامون کیفیت مدارس، بونستینگل (۱۹۹۲) می گوید: مدارس باید دانش آموزان خود را مشتریانی بدانند که می خواهند حتی الامکان از بهترین خدمات

بسیاری می‌کند.

تدریس و مسائل آموزشی

بی‌شک معلمان در تصمیم‌گیری پیرامون بسیاری از مسائل حساس درگیر خواهند شد. این مسائل عبارتند از: شناخت دانش‌آموزانی که توانایی‌های وسیعی دارند، شیوه‌های کنترل کلاس درس، نحوه تدریس، ارزیابی و نمره دادن به دانش‌آموزان، نحوه برقراری ارتباط با والدین، استفاده از تحقیق برای کنترل تدریس و تعامل با دانش‌آموزان.

زبان

تغییر عمده در شیوه تدریس خواندن و نوشتن، استفاده از فن زبان کامل است. در این فن، دانش‌آموزان، آوا را جدا از معنا نمی‌آموزند. بلکه متن خوانی همراه با آگاهی از معانی لغات موجود و شناخت اصوات در

بنا به گزارش مدیران، معلمان تازه‌وارد مایلند وقت بیشتری را صرف وظایف مادی و یکنواخت کنند و این امر به خستگی و بی‌قراری دانش‌آموزان می‌انجامد. آنها به شدت مسئولیت‌پذیرند و بیش از حد در باره تائید یا عدم تائید از سوی دانش‌آموزان نگرانند. افراط در رفتار معلمان تازه‌وارد، غالباً مشخص است: کنترل بیش از حد دانش‌آموزان کم‌سن و سال، ترس آفرین است و از سوی دیگر چشم‌پوشی از رفتار بی‌نظم دانش‌آموزان می‌تواند منجر به هرج و مرج در کلاس شود (کوبچ، ۱۹۹۲). معلمان باتجربه در یادآوری دوران اشتغال خود از این مشکلات سخن به میان می‌آورند و معمولاً با قنردانی و سپاس از همکاران یا مدیرانی که در این ایام از آنان حمایت کرده‌اند، یاد می‌کنند (کین، ۱۹۹۲). آگاهی از این نکته که گذشت زمان موجب اعتماد به نفس و افزایش تجربه می‌شود در اولین روزهای کاری به شما کمک

آموزشی برخوردار شوند. بدین ترتیب، دانش‌آموزان نحوه برقراری ارتباط موثر را می‌آموزند و بر زندگی خواهان کیفیت می‌شوند. همچنین باید آنها را به یادگیری مادام‌العمر متعهد ساخت. دانستن این مطالب به شما کمک می‌کند تا اصول روانشناسی تربیتی در محیط‌های مختلف یادگیری - از کودکی تا بزرگسالی - را به کار گیرید. اما، چه کسانی وارد کلاس می‌شوند تا به فرزندان ما بیاموزند؟

چه کسی معلم می‌شود؟

معمولاً بحث در باره تعلیم و تربیت غالباً بر فرآیند تدریس: یادگیری یا روش‌های جدید تدریس متمرکز می‌شود. اما جالب است از ویژگی‌های افرادی که جذب حرفه معلمی می‌شوند نیز، اطلاعاتی به دست آوریم.

ویژگی‌های معلمان تازه

کار یکی از بهترین روش‌های کسب آگاهی در باره دانشجویان علاقه‌مند به حرفه معلمی تحلیل آن دسته از افرادی است که بروکهارت و فریمین (۱۹۹۲) به عنوان داوطلبان تازه‌وارد رشته معلمی (دانشجویان ترم اول تربیت معلم) از آنها نام می‌برند. دانشجویان امروزی معلمی را به دلایل مختلف همچون علاقه به همکاری با افراد و کمک به جوانان انتخاب می‌کنند. این افراد همچنین دریافته‌اند که اکثر دانشجویان تربیت معلم نسبت به موفقیت خود در تدریس، تردیدی ندارند. اما وقتی این دانشجویان وارد بازار کار و مدارس می‌شوند، در دو سال اول تدریس به عنوان معلم از میزان توانایی‌شان به حفظ نظم و جذب علاقه دانش‌آموزان به خود مضطرب و نگرانند. نگرانی معلمان با کسب تجربه در این حرفه به تدریج از ارائه صرف اطلاعات صحیح به نگرانی از میزان موفقیت دانش‌آموزان‌شان تبدیل می‌شود.

تغییر در علل نگرانی معلمان که به تدریج و با کسب تجربه انجام می‌شود، کاملاً مستند است.

مزیت تکلیف درسی در دوره ابتدایی، به هم نزدیک کردن خانه و مدرسه، و تشویق دانش‌آموزان به خودآموزی است. تکلیف درسی یا مشق شب، بنایستی باری بر دوش والدین و دانش‌آموزان باشد، بلکه باید نیازهای شناخته شده را بر طرف کند.

هر جا که این روش موفقیت آمیز بوده است، معلمان به عنوان تسهیل کننده و در واقع تدریس صفحات کمتر می‌تواند موجب تدریس محتوای بیشتر شود.

تکرار پایه

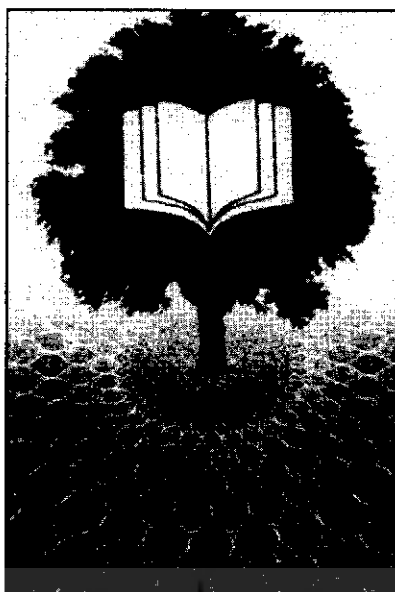
این سناریو را در نظر بگیرید. با والدین یکی از دانش‌آموزان تان روبه‌رو می‌شوید و آنها از شما می‌پرسند آیا باید یک سال دیگر فرزندشان در پایه سوم بماند؟ چه جوابی می‌دهید؟ وادار کردن دانش‌آموزان به تکرار یک کار سالانه اخیراً مورد حملات شدید مخالفین قرار گرفته است.

هلمز (۱۹۹۰) پس از بررسی مطالعات تطبیقی به گذراندن پایه تحصیلی شده بودند، چنین نتیجه‌گیری می‌کند که دانش‌آموزان گروه اول (پس از تکرار پایه) دانش بیشتری نسبت به سایر دانش‌آموزان نداشتند. تکرار پایه، به علت عدم رشد کامل یا موفقیت دانش‌آموزان، شیوه رایجی در مدارس است و سنوالات بسیاری را برانگیخته است (منوی، رز، ۱۹۸۶) که برخی از آنها عبارتند از:

- آیا تکرار پایه منجر به افزایش موفقیت دانش‌آموزان نسبت به سایرین می‌شود؟
- آیا دانش‌آموزانی که مجبور به تکرار پایه شده‌اند، بیش از سایر دانش‌آموزان ترک تحصیل می‌کنند؟
- آیا سیاست تکرار پایه، تبعیضی علیه گروه‌های خاصی از دانش‌آموزان است؟
- مدرسه از چه شواهد مستندی برای تأیید سیاست‌گذاری‌های خود در ارتباط با تکرار پایه استفاده می‌کند؟
- آیا حذف تکرار پایه، به معنای بازگشت به سیاست ارتقا اجتماعی است؟
- پیامدهای قانونی تکرار پایه کدامند؟

تکالیف درسی

تکلیف درسی یا مشق شب که موضوعی است محبوب و در عین حال منفر، باز هم مورد

همواره از ماشین حساب استفاده کنند.

علوم

ارزیابی‌های انجام شده نشان می‌دهد که کمتر از ۱۰ درصد از فارغ التحصیلان دبیرستانی برای موفقیت در دانشگاه از مهارت‌های علمی لازم برخوردارند. بسیاری از معلمان علوم در تلاش به منظور مبارزه با این معضل به شیوه «مشارکت فعال»^(۱) در تدریس روی آورده‌اند. این معلمان به جای وادار کردن دانش‌آموزان به حفظ فرمول‌های طولانی، آنان را به انجام آزمایشات و کسب تجارب لازم در مراحل اولیه وامی‌دارند. مثلاً به جای خواندن اصل «قوطه‌وری»، دانش‌آموزان گل را به شکل‌های مختلف در می‌آورند، آنها را در کیسه‌های پلاستیکی گذاشته و سپس با انداختن آنها در آب پی‌می‌برند که کدامیک از اشکال در آب فرو رفته و کدامیک غوطه‌ور می‌شوند.

زمان مناسب انجام می‌شود. مثلاً اگر هنگام خواندن یک داستان، یکی از دانش‌آموزان نتواند کلمه «طرف» را درست بخواند، شما باید از فرد دیگری بخواهید که ادامه متن را بخواند. زیرا دانش‌آموزان از کتاب خوانان مبتدی بهره‌ای نمی‌برند: آنها ادبیات را متناسب با سطح علمی خود می‌خوانند و از موضوعاتی لذت می‌برند که آنها را علاقه‌مند کند. آنگاه راجع به موضوع، نظریات خود را می‌نویسند. معلمانی که استفاده از این تکنیک جدید را آغاز کرده‌اند بر این باورند که این شیوه بهتر از روش‌های قدیمی علاقه دانش‌آموزان را تحریک می‌کند. اما همه با این نظریه موافق نیستند.

ریاضیات

نتایج آزمون‌های بین‌المللی سنجش میزان موفقیت دانش‌آموزان در درس ریاضی مکرراً نشان داده است که دانش‌آموزان آمریکایی اکثراً در پائین‌ترین رده‌ها قرار دارند (۱). در نتیجه این کشور، بزودی موج دیگری از تبلیغات به طرفداری از صلاح برنامه‌ریزی ریاضیات را تجربه خواهد کرد.

شاید در باره «تحول درس ریاضیات جدید» دهه ۱۹۶۰ پس از «بازگشت به سوی اصول پایه» (۲) انجام شد، مطلبی شنیده باشید. یکی از دلایل عدم موفقیت کیفی آموزش ریاضیات جدید آن بود که معلمان مدارس دولتی حرفی در باره نحوه تدریس آن نداشتند زیرا این درس به آنها تحمیل شده بود. امروزه کمتر بر مهارت‌ها و بیشتر بر درک و تفکر دانش‌آموزان نسبت به معانی اعداد تأکید می‌شود. شورای ملی دبیران ریاضی (۳)

ارتباط تنها با استفاده از زبان تن، استفاده از فضا (مثلاً حرکت به سوی

دانش‌آموز) زیر و بم صدا و برخورد نگاه انجام می‌شود. همه این سرخ‌های غیرزبانی، برای انتقال پیام توجه معلم نسبت به دانش‌آموزان هماهنگ می‌شوند

هنر نوین تدریس

در نسخه جدید هنر تدریس (توصیف خوشایندی از تدریس که برای نخستین بار توسط گیلبرت هایت در سال ۱۹۵۰ ارائه شد)، فلیندرز (۱۹۸۹)، پس از نظارت بر کار معلمان مدارس دولتی خاطر نشان کرد که مفهوم تخصص‌گرایی آموزشی از تصرف معنای «هنرمندی در تدریس» بازمانده است. فلیندرز معتقد بود که این مهارت‌ها به شیوه‌ای که معلمان از زبان تن برای انتقال پیام بهره می‌جویند و همچنین نحوه استفاده آنان از زبان سکوت برای برانگیختن شوق دانش‌آموزان نشان و ظرافت و هیجان، تدریس روزمره را آشکار می‌سازد.

با تحلیل این رفتارها، فلیندرز چند مقوله برای مهارت در هنر تدریس پیشنهاد کرد. اولین مقوله برقراری ارتباط است که فراتر از کلام یا نگارش می‌رود. ارتباط تنها با استفاده از زبان تن، استفاده از فضا (مثلاً حرکت به سوی دانش‌آموز) زیر و بم صدا و برخورد نگاه انجام می‌شود. همه این سرنخ‌های غیرزبانی، برای انتقال پیام توجه معلم نسبت به دانش‌آموزان هماهنگ می‌شوند.

کیفیت دیگر، درک و فهم است. معلمان سرنخ‌هایی را می‌خوانند که بافت و شرایط عاطفی گروه را توصیف می‌کند و آنگاه روش‌های خود را نسبت به «روحیه» کلاس انتخاب می‌کنند.

تا کنون چند بار از معلمان شنیده‌اید که

محض تدریس بروند.

تدریس به عنوان هنر

شما باید از محتوای موضوع نرسی مطلع باشید، یعنی نه تنها باید از محتوای مطالب نرسی که در سرکلاس مطرح می‌کنید، آگاهی کامل داشته باشید، بلکه باید بر هسته اصلی موضوع و آنچه پژوهشگران در مرزهای نظم می‌یابند، مسلط باشید.

در عصر تحقیقات تجربی، توسعه علم و دانش مستلزم مطالعات مستمر و مستقل در جهت پیشگیری از عقب‌ماندگی علمی فردی (به هنگام سازی معلومات خویش) است. خانم کوهن (۱۹۹۲) در باره هنر تدریس به توصیف زندگی پنج دبیر کارآموده می‌پردازد و چنین نتیجه می‌گیرد که ویژگی مشترک آنان اشتیاق به نروسی بود که تدریس آن را بر عهده داشتند. جالب‌ترین یافته‌ی وی، این بود که معلمان تنها یک روش تدریس واحد را به کار نگرفته بودند. بلکه هر یک از آنها، روشی خاص و متفاوت به کار می‌بردند که به نظرشان کارآمد و سودمند محسوب می‌شود، و به طور مداوم به تغییر شکل و تکمیل آن می‌پرداختند. در بسیاری از موارد، آنان هرگز بیش از یک معلم تازه‌کار را فراموش نمی‌کردند و همواره خواهان تجربه مطالب جدید و جویای بهینه‌سازی مستمر بودند. به گفته کوهن، آنان «خلاق» بودند.

استقبال قرار گرفته است. در آغاز قرن بیستم، تکلیف نرسی موضوعی حیاتی به شمار می‌آمد. اما محبوبیت آن در دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۶۰ رو به کاهش نهاد. اکنون با توجه به گزارش‌های مربوط به سطح پایین موفقیت دانش‌آموزان امریکایی، بار دیگر تکلیف نرسی به عنوان فعالیت لازمی مطرح شده است. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که اختصاص دویا چند ساعت به انجام تکالیف نرسی، میزان موفقیت دانش‌آموزان دبیرستانی را بالا می‌برد. اما در مورد دانش‌آموزان دوره راهنمایی به یک یا دو ساعت کاهش می‌یابد. در مقطع ابتدایی چنین به نظر می‌رسد که ارتباط چندانی میان تکالیف نرسی و پیشرفت دانش‌آموزان وجود ندارد.

مزیت تکلیف نرسی در دوره ابتدایی، به هم نزدیک کردن خانه و مدرسه، و تشویق دانش‌آموزان به خودآموزی است. تکلیف نرسی یا مشق شب، نبایستی باری بر دوش والدین و دانش‌آموزان باشد، بلکه باید نیازهای شناخته شده را برطرف کند.

دخاله معلم در این مسایل، تنها با آگاهی از نحوه تصمیم‌گیری و استفاده از روانشناسی تربیتی امکان‌پذیر است. مثلاً خواندن نکاتی در باره رشد کودک و زبان، به شما در برنامه‌های زبان کامل کمک می‌کند. به منظور استفاده هر چه بهتر از روانشناسی تربیتی، معلم باید به عنوان یک هنرمند و دانشمند رفتار کند.

تدریس به عنوان هنر و علم

اگر چه معلمان همواره برای نیل به موفقیت در کلاس درس به مهارت‌های شغلی لازم نیازمند بوده‌اند، اما شاید گذشت چند دوره تاریخی، نیاز بیشتری برای معلمان توانمند و متفکر بوجود آورده است.

تلفیق عوامل مهم از شرایط اجتماعی متحول گرفته تا انفجار مستمر دانش (بشری) معلمان توانمند را و امی دارد که فراتر از مکانیک

معنای تصمیم‌گیری دقیق
پیرامون تعیین محتوای
یادگیری دانش‌آموزان است.

تنظیم مجموعه مراحل
منطقی برای نیل به هدف: که
در نظر معلم، به معنای
تصمیم‌گیری پیرامون محتوای
(انتخاب) موضوع و چگونگی
ارائه آن است.

گردآوری اطلاعات: که به
معنای تصمیم‌گیری پیرامون
سنجش ابعاد رفتاری و تعیین
بهترین شیوه‌ها و ارزیابی
است.

تفسیر اطلاعات و

داده‌ها: که به معنای تصمیم‌گیری در باره این
نکته است که آیا معلم با عملکرد دانش‌آموزان
(ماحصل آزمون و راهکارهای معلم) به هدف
مطلوب دست یافته است.

معلمان با پیروی از «روش علمی در
آموزش» دخالت پژوهش‌های علمی در سطوح
مختلف، همچون دانشمندان عمل می‌کنند، آنها
اهداف را شناسایی کرده، راهکارها را تدبیر
و به جمع‌آوری و ارزیابی اطلاعات می‌پردازند
و در نهایت نتایج حاصله را منتشر می‌کنند.
بنابراین نتیجه، اثبات همان فرض اول است.
تدریس هم هنر است، هم علم. یعنی تلفیقی
لازم برای تغییر در کلاس‌های درس. ■

مأخذ و پانوش‌ها:

۱- مدارس برتر جهان، ناشر دفتر همکاری‌های بین‌المللی وزارت
آموزش و پرورش.

2- Back to basics
3- National council of teachers of Mathematics
4- Hands-on approach

راجع به «ارتعاشات» کلاس
صحبت کنند؟

مقوله دیگر فلیندرز،
همکاری نام دارد. وقتی معلمان
و دانش‌آموزان با هم همراه
باشند، عملکرد کلاس هماهنگ
و یکنواخت خواهد بود و کار
کردن با دانش‌آموزان موثرتر
از صحبت کردن با آنان است.
برای تقویت روحیه همکاری،
فلیندرز چندین راهکار را
پیشنهاد کرد، معلم می‌تواند
برای افزایش انسجام و
هماهنگی با دانش‌آموزان از
خلق و خوی آنان استفاده کند
و از دانش‌آموزان بخواهد تا به

تدریس به عنوان علم

در نظر گرفتن تدریس به عنوان هنر محض
اندیشه‌ای بسیار محدود است. با آگاهی از
این مطلب که محققان ماهیت آموزش و
روش‌های برقراری نظم را دریافته‌اند، باید
بتوان این نکته را درک کرد که تدریس را
می‌توان به عنوان علم در نظر گرفت. اکثر
معلمان آگاهانه و غیرآگاهانه، روش علمی را
به کار می‌گیرند. معلمان می‌توانند با آزمون
روش‌های جدید آموزشی و به کارگیری
روندهای مختلف در کلاس درس یا حتی
چیزهایی به سادگی تغییر نظم نشستن
دانش‌آموزان، نقش یک آزمایشگر را ایفا کنند.
در هر بررسی علمی، چهار مرحله انجام
می‌شود که عبارتند از:

تشخیص مسئله: که برای معلمان به

میل خود فعالیت‌هایی را انتخاب کنند. اما
بایستی فرصت‌هایی را برای شناخت
دانش‌آموز فراهم کرده و موجبات ارتباط خود
را به تکتک دانش‌آموزان بچوید آورد.
آخرین مقوله قدردانی با وجود آنکه
قدردانی موضوعی نیست که معلمان به انجام
آن مبادرت ورزند، اما بخش مهمی از رضایت
شغلی محسوب می‌شود. در این صورت
قدردانی حاصل هنرمندی است. یعنی شما
کارتان را خوب انجام داده‌اید. فلیندرز به هیچ
وجه تخصص‌گرایی در تدریس را نادیده
نیانگاشت: میزان معلومات معلمان، توانایی
آنان در به کارگیری راهکارهای متعدد تدریس
و مهارت در یادگیری دانش‌آموزان به انحای
مختلف همگی ارزشمندند.

وقتی معلمان و دانش‌آموزان با هم همراه باشند، عملکرد کلاس هماهنگ و

یکنواخت خواهد بود و کار کردن با دانش‌آموزان موثرتر از

صحبت کردن با آنان است